

Johannes Riis' tale ved Hans Edvard Nørregaard Nielsens begravelse

Taler

Johannes Riis
Forlægger ved Gyldendal

Dato

21. april 2023

Sted

Frederiksberg Kirke,
Frederiksberg

Når Hans Edvard rejste sig for at holde en improviseret tale - og det gjorde han tit - skulle det gå mærkeligt til, om han ikke på et eller andet tidspunkt kom ind på mindst et eller to tilbagevendende udtryk og talemåder.

Det ene var et citat fra *Leoparden*, Lampedusas roman fra midt i forrige århundrede, hvor den gamle sicilianske fyrste, der oplever, at radikale strømninger nærmer sig hans egn, siger, at ”alt må forandres, for at alt kan blive som det er.”

Det er en konstatering, den gamle fyrste forholder sig resigneret til. Han havde helst ignoreret alt det nye, men må se i øjnene, at i hans position er der ingen vej udenom: Han må nå til en forståelse med det, der er i anmarch; men han ville helst have været fri. Hans Edwards indstilling var helt anderledes: For ham var ordene en udfordring til handling, til at gå i gang, og ligesom Lampedusas gamle patriark vidste Hans Edvard, at han ikke bare havde magt, han havde også pligt til at bruge den, og han hjalp generøst og nysgerrigt det nye og nyskabende på vej, men han havde mindst, *mindst* lige så stor sans for det gamle, sans for vedligeholdelse og restaurering af det, der var værd at bevare. For ham var det et spørgsmål om at få tradition og fornyelse til at mødes, eller sagt på en anden måde: sørge for at få fortiden med ind i nutiden.

Hans Edvard havde Danmarkshistorien, Den Danske Salmebog og Højskolesangbogen på rygmarven; det var dem, der var udgangspunktet for hele hans virke. Hans hjerte bankede for dansk kunst og kultur, og det var ham om at gøre at sørge for, at hele Danmark kom til at nyde godt af de mægtige fondsmidler, han disponerede over. Han elskede sit land og glemte aldrig, at Danmark er både andet og mere end København. Han rejste rundt i landet og gjorde sine iagttagelser, og han talte med folk - Hans Edvard var totalt usnobbet

og kunne tale med alle mennesker - og han uddelte og fordelte Fondets gaver ud fra den kolossale viden og det lige så store overblik, han havde.

Domkirkepladsen i Ribe fik et helt nyt udtryk, der kom nye kunstmuseer i Aarhus og på Lolland, Glyptoteket fik en tilbygning, der blev udført udsmykninger i kirker og skoler, den atten bind store udgave af H.C. Andersens samlede værker blev en realitet, museerne landet over fik skænket ny som ældre kunst, og fotografien blev anerkendt som kunstform og fik ny blomstring. Alt sammen i Hans Edwards tid. Han var en mester til at tilgodese store som små hensyn, både til kunstnerne og modtagerne af deres værker, og han blev nære venner med mange af dem.

Hans Edvard var ikke bange for store armbevægelser, han var stor i slaget, tit ud fra en anden af sine deviser, nemlig Voltaires: ”Det overflødige er det mest nødvendige,” og det gjaldt i stort som i småt: Han var ikke bleg for at fordoble et beløb i en ansøgning, hvis han mente, at afsenderen havde været for beskedent. Når Hans Edvard ville skaffe mejser og støre husly, nøjedes han ikke med at sømme et par fuglekasser op, nej, han bestilte cirka et hundred stykker og fik dem installeret på en pæl, der nåede næsten helt op i himlen, og så var der dømt fuglekollektiv i Eskebjerg. Fondets bryggerfester gik der frasagn om, de var storslåede, de vidnede om en generositet, som af dem, der var inviteret med, blev opfattet og oplevet med taknemlighed; andre mente, at de hørte en anden tid til, og skulle det ske, at Hans Edvard gik hen og blev lidt vel egenrådig og nærsynet, når det gjaldt grænserne for at bruge den magt, han havde, ja, så måtte man tage det med. Og det gjorde man, man tog det med og lod som ingenting, hvilket nok kan være værd at erindre om. Hans Edvard stod fast på sine beslutninger, han stod imod, og uden at vige tog han de klø, han fik, fx da han satte Carl-Henning Pedersen til at udsmykke kor og apsis i Ribe Domkirke.

Hans Edvard var ikke alene født med en exceptionelt god forstand, han havde også stamina. Der fører ingen slagen vej fra Sønder Nissum til Brolæggerstræde; men Hans Edwards baggrund, den opvækst, han havde haft, havde hærdet ham; der var en koncentreret kraft og uudtømmelig energi i hans lille, tætte skikkelse; man kunne på lang afstand se, at her kom der en mand, der vidste, hvad han ville, og var parat til at følge ord op med handling. Men han havde vagtsomme øjne; han så folk an og prøvede sig lidt frem; men havde man først fået hans fortrolighed og tillid, ja, så svigtede han ikke. I hvert fald ikke, før han selv følte sig svigtet. Hans Edvard var trofast; man kunne regne med ham; men man skulle ikke tage ham for givet. Hvis der var noget, Hans Edvard ikke kunne

fordrage, ja, så var det at blive taget for givet.

Hans Edwards arbejdsevne var legendarisk, han overkom det utroligste. Han passede sit arbejde i Fondet; men, tit i sene nattetimer og gerne med en pakke King's og et glas rødvin inden for rækkevidde, fandt han også tid til at skrive monumentale værker om kunst. Han havde et lykkeligt forhold til det danske sprog, kærligheden var gengældt, han skrev ud fra sin dybe fortrolighed med dansk historie, kunst og kultur, hans sprog havde klang af litterær tradition siden Guldalderen; han skrev, så man hørte efter, og hans bog om *Dansk kunst* blev den mest læste danske kunstbog nogensinde; han skrev et kæmpe trebindsværk om Christen Købke, han skrev om Guldalderen og endnu et trebindsværk, denne gang om Ny Carlsbergfondet, han skrev om Lundbye, om tegl og Nørre Vosborg, om København og H.C. Andersen i Italien, om Tøndermarsken, han skrev sine "tidsbilleder", som han insisterede på at kalde sine fire bind erindringer. De kaldte en svunden tid og længst forsvundne livsvilkår frem til glæde og undren for et uanet stort antal læsere, heriblandt mange, som bestemt ikke var vant til at se deres liv beskrevet i litteraturen, og så skrev han om Limfjorden med en forståelse og hengivenhed, der gjorde, at hele landsdelen blev helt anderledes tydelig på danmarkskortet, og det er ikke for meget sagt, at der på den egn, jeg stammer fra, findes en følelse af taknemlighed over, at de to store bind blev skrevet.

En anden af Hans Edwards talemåder var "Glæden ved at gå her, mens man går her." Og Hans Edvard havde evnen til at glæde sig. Han glædede sig over en tur gennem landskabet, over et smukt træ, en musvåge og en vibe i flugt, over et maleri af Rørbye eller Kirkeby, over at rode i jorden i køkkenhaven oppe i Eskebjerg, en Aakjær-sang, over en sildemad med en snaps eller to, over samvær med sin familie og sine venner, over at være vært ved både grandiose fester og små sammenkomster.

Hans Edvard fik på mange måder et eventyrligt liv, han var i årtier den ubetinget mest indflydelsesrige person i den danske kunstverden; han blev tegnet og malet, han blev højt dekoreret og støbt i bronze, han fik priser og medaljer for sine bøger og sit formidlingsarbejde, han blev æresborger i Ribe, den by, han af mange grunde holdt mest af af dem alle sammen. Han havde lykkelige dage, havde Hans Edvard, han sansede dem intenst, og han kunne sætte ord på dem, så det risler poetisk og sødmefuldt mindevækkende, som når han om en forårsdag skriver: "Det var et pinseliljevejr af den slags, der i

Vestjylland er blandet lige op af sødt og salt, med et gult skrald af mælkebøtter i blomst omkring; alt i alt næsten ingenting, men så det bagefter viser sig at have været alting.”

Og så sad der jo alligevel i hele hans liv en orm og gnavede i ham et sted. Han kunne være stille og melankolsk, og spurgte man til det, ja, så var det fortidens dæmoner, der igen havde stukket fjæset frem.

Da jeg besøgte Hans Edvard for nogle uger siden, sad han modløs og mismodig i sin stol. Han var som spærret inde i de sidste erindringer, han havde om sit liv. Det var ikke de lykkelige dage med Regitze og Jette, Anne eller døtrene og børnebørnene og alle vennerne, der stod tilbage i hukommelsen, det var ikke tiden som formand for Fondet, nej, det var minderne om hans miserable opvækst, hans kolde og modbydelige barndom, som han selv sagde. Da jeg kom, spurgte jeg ham indledningsvis, hvordan han havde det, og det fløj straks ud af munden på ham: ”Jeg har det forfærdeligt. Min far var nazist.” Den far af en ynkelig fantast, som Hans Edvard havde et livslangt, uafsluttet opgør med, og som det pinte ham ikke at kunne kendes ved, den far, som var skyld i de andre børns tilråb til ham ”æ nazist si dreng, æ nazist si dreng.” Det var, som om det råb stadigvæk gjaldede i den syge, gamle mands ører. Det var hjerteskræende at se og høre.

Man kunne have undt Hans Edvard at have fået de dæmoner jaget på porten, så han i sin sidste tid kunne have opholdt sig ved andre minder. Men de var der ikke mere, og han havde mistet glæden ved at gå her, hans sygdom havde taget glæden fra ham, og her sad han tilbage med skyggerne og ydmygelserne fra sine barneår.

Det var trist at være vidne til. Han var ked af det, han var ulykkelig, og det var godt, at det fik en ende.

Det fik det; nu er Hans Edvard henne; men historien stopper ikke her. Tilbage efter Hans Edvard Nørregård-Nielsen står et værk af imponerende omfang og spændvidde: store, lærde værker, populært formidlende bøger om kunst, fire bind erindringer, billeder af en tid i rasende hurtig udvikling, tegnet af en mand, der havde stået centralt placeret i sin tid, men aldrig lagde skjul på, at han følte sig fejlplaceret og utilpas i den, og at han ville ønske, han var født i et andet århundrede. Alligevel gik han ind i den verden, der var hans, og satte et

umiskendeligt præg på den; rundtom i landet, inde som ude, kan man se, at han har været her og sørget for berigelse af landskaber, bygninger og byrum, - og vi, der nu er samlet her i Frederiksberg Kirke for at tage afsked med ham, ja, vi står tillige tilbage med kære og taknemlige minder om både muntre og eftertænksomme stunder med ham og hans familie og venner, og vi ved, at vi aldrig vil glemme ham.

Farvel, Hans Edvard. Og tak. Tak for, at du har været her.

Æret være dit minde.

Kilde

Manuskript tilsendt af taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Mindetale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/johannes-riis-tale-ved-hans-edvard-norregaard-nielsens-begravelse>